

La premsa escrita a l'Alt Urgell. Aproximació a l'evolució històrica dels mitjans locals i comarcals (1822-2009)

Judith
Pampalona i
Tarrés, periodista i
antropòloga

A mesura que els canals i mètodes transmissors d'informació creixen i adquireixen més rapidesa en la seva funció, el concepte que entenem per *proximitat* amplia les seves distàncies físiques i dona lloc a l'obertura de les cultures cap a l'exterior alhora que contribueix al seu enriquiment. Tot i que en alguns casos sembla que aquest fenomen, que, d'altra banda, és fàcil qualificar com a *globalitzador*, pugui difuminar l'origen de les diferents identitats que conformen una comunitat, en l'Alt Urgell, com en la majoria de comarques, aquests límits culturals s'han anat obrint sense anul·lar l'interès dels individus pels fets, costums i esdeveniments més propers al seu context geogràfic.

Aquest projecte, centrat en els mitjans de comunicació locals i comarcals a l'Alt Urgell, té per objectiu registrar i deixar constància de la premsa escrita que hi ha existit al llarg de la història i que, d'algun mode, ha estat el reflex de les prioritats socials al llarg de gairebé dos segles. En total, i fins ara, s'han pogut registrar 58 mitjans escrits, que, a través de les seves temàtiques, a més, han fet també possible conèixer i comprendre les diferents realitats socials que han tingut lloc en la nostra comarca des de l'any 1822 (any en què apareix el que es coneix, a dia d'avui, com el primer mitjà local editat a la comarca). Aquests mitjans trobats, però, no són ni de bon tros tots els que han pogut arribar a existir ja que, segurament, hi ha diverses capçaleres que no es coneixen, no s'han conservat o bé no s'han consultat encara. Tots aquests mitjans que s'han pogut consultar i registrar de moment es localitzen a l'arxiu hemerogràfic de la Biblioteca de Catalunya i a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell, on són accessibles, així com en algunes col·leccions privades.

Val a dir, però, que si es tenen en compte els mitjans audiovisuals, així com tots aquells mitjans dels quals es coneix l'existència però no la ubicació i, per tant, no han pogut ser consultats ni registrats, la suma total és de 77 mitjans de comunicació que han aparegut en poc menys de dos segles (1822- 2009) tan sols en aquesta comarca, que veu néixer el primer mitjà l'any 1822 de la mà de la Regència d'Urgell.¹ Amb aquest petit diari, el *Diario de Urgel*, l'Alt Urgell s'obria per primera vegada² a l'Estat espanyol. Unes dècades més tard, l'any 1851, apareix el *Boletín del Obispado de Urgel* (encara existent avui en dia). Des d'aleshores i de manera intermitent, un seguit de mitjans locals i comarcals han anat apareixent en el context urgellenc, molts amb edició i impressió a la mateixa comarca. La vida d'aquests mitjans, si n'exceptuem els de temàtica religiosa, sol ser curta en la majoria dels casos; tot i així, amb els anys han anat apareixent mitjans amb una trajectòria cada vegada més llarga, però amb una freqüència de distribució més reduïda. Això mostra una evolució positiva dels mitjans de comunicació a l'Alt Urgell (en aquest cas, dels diaris)³ i revela un coneixement cada vegada més acurat de la situació i les necessitats del consumidor final (el lector, en aquest cas), que els ha permès poder-s'hi establir de manera duradora i amb una alta acceptació social. Tanmateix, els públics canvien i, per tant, cal que aquestes anàlisis contextuais segueixin existint, per permetre descobrir molts sistemes de millora del periodisme a la comarca alturgellenca.

A fi de realitzar aquest estudi d'una manera estructurada, s'han dividit els 187 anys d'història en diferents etapes, amb la finalitat de classificar els diferents mitjans d'alguna manera que permeti emmarcar-los en una realitat social determinada i classificar-los per facilitar-ne l'estudi. No s'ha procurat, però, que les divisions efectuades tinguin la mateixa quantitat d'anys entre elles, sinó que, a partir de la base de certs esdeveniments, s'ha organitzat la cronologia amb l'objectiu de classificar cada mitjà dins d'una determinada realitat social que compregui certes característiques històriques o, simplement, el nombre o tipologia de mitjans que han aparegut en cada moment:

- Primera meitat del segle XIX, del 1800 fins al 1849, etapa en la qual tan sols es coneix l'aparició de l'esmentat *Diario de Urgel*.

1- La Regència d'Urgell consistia en un òrgan de govern provisional creat pels absolutistes (amb la presa de la Seu d'Urgell) per fer front als liberals durant el control de la monarquia.

2- Segons les fonts consultades fins ara, aquest és el primer diari del qual es té constància en la història de l'Alt Urgell.

3- En aquesta primera aproximació al recull dels mitjans de comunicació alturgellencs s'han analitzat tan sols els diaris, revistes i altres mitjans escrits. En el cas dels mitjans audiovisuals encara no existeix una anàlisi exhaustiva de la trajectòria ni una llista completa de tots els que han existit.

- Segona meitat del segle XIX, del 1850 fins al 1899, en la qual apareixen (segons es coneix) uns sis mitjans.
- Principi del XX i Segona República espanyola. En aquesta etapa, compresa entre el 1900 i el 1935, apareixen un total de deu publicacions periòdiques.
- La Guerra Civil, etapa durant la qual només es coneix una publicació, anomenada *Cultura i Porvenir*, de caire anarquista i que, de moment, no s'ha pogut consultar.
- Franquisme, del 1940 fins al 1975, on apareixen tan sols dues publicacions escrites, i totes dues de caire religiós (com es veurà més endavant).
- Transició democràtica i esclat dels 80. Etapa que comprèn des del 1976 fins al 1989 i en la qual hi ha un important nombre d'aparicions, comparada amb les etapes anteriors: un total de dotze creacions de mitjans de comunicació, els quals solen tenir una vida curta o bé sofreixen molts canvis en períodes molt curts de temps. Tanmateix, s'entreu un afany general per informar la població i per a l'expressió periodística local i de proximitat.
- Dècada dels 90 (1990-1999). Segueix sent una etapa amb un gran nombre d'aparicions de mitjans de premsa escrita (quinze en total) i de nombrosos canvis que reflecteixen un procés d'adaptació del periodisme a la societat alturgellenca. Alguns dels mitjans que emergeixen en aquesta època ja tenen una vida més llarga que els de l'etapa anterior.
- Segle XXI (fins a l'any 2009), on sembla que ha arribat l'estabilitat en la majoria dels casos, ja que la gran majoria dels mitjans tenen una vida superior als tres anys (una trajectòria notablement llarga, en comparació d'altres mitjans d'èpoques anteriors) i l'aparició de mitjans sembla un nombre més reduït (vuit mitjans escrits).

En cadascuna d'aquestes etapes, a més, és fàcil anotar que hi apareixen unes determinades temàtiques que varien en quantitat en cada cas i que desvelen, d'un mode força fiable, la realitat social de cada moment. Com si d'una moda es tractés, això és degut a certs àmbits d'interès que acaparen la societat en cada un d'aquests períodes i que, els mitjans de comunicació, per la seva banda, exerceixen la funció de calmar-los. El següent gràfic (fig. 1), lluny de representar el volum de temàtiques existents en cada temporada de les descrites anteriorment, pretén mostrar el nombre d'aparicions que es dona en cadascuna d'elles, a fi de comparar-les i comprendre quins han estat els àmbits d'interès o realitats socials que hi ha tingut lloc.

En primer lloc, s'entreu a la primera meitat del segle XIX l'aparició del que fou, com s'ha esmentat amb anterioritat, el primer mitjà creat a l'Alt Urgell. De la mà de la Regència d'Urgell i amb l'objectiu de difondre les seves idees i missatges polítics a la resta de l'Estat, neix el *Diario de Urgel* l'any 1822, de caire militar/polític.

No consten noves aparicions de mitjans fins a meitat del mateix segle XIX, moment en què apareix el *Boletín del Obispado* (1851), que seria el primer d'un seguit de mitjans de caire religiós i provinents del bisbat d'Urgell que anirien apareixent també al llarg del segle XX: *l'Estel de Núria* (1917), la *Fulla Dominical de la Seu d'Urgell* (1921) i els mitjans escrits apareguts durant el franquisme (tots amb la religió com a temàtica principal): *Nazaret* (1949) i *Església d'Urgell* (1972). Alguns dels esmentats, a més, encara perduren avui en dia, cosa que mostra com els mitjans de caire religiós han tingut una vida més llarga que la resta de temàtiques. Aquest volum d'aparicions de mitjans de comunicació escrits de caire catòlic es justifica fàcilment, tenint en compte que es tracta de la seu d'un bisbat.

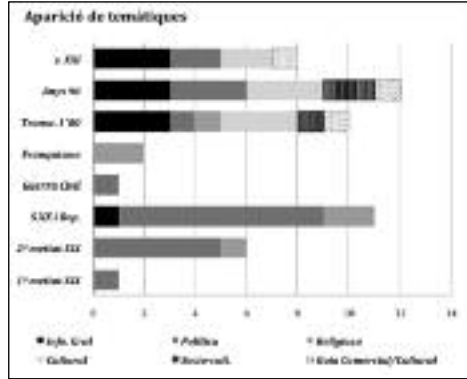

Figura 1: Elaboració pròpia

També a partir del 1874 comença la creació un seguit de mitjans de caire polític, probablement a causa de les diferents perspectives polítiques existents i els consegüents i constants canvis de govern que s'estaven donant a l'estat espanyol. Tot i disposar d'una curta vida, tots van sent reemplaçats per altres diaris, novament, del mateix caire fins ben arribada la Segona República Espanyola. Alguns exemples d'aquests mitjans escrits són *Cadí* (1882), *El Urgelense* (1889), el *Nuevo Cadí* (1908), *Aires Legitimistas* (1917), etc. Són conegudes, també, les disputes ideològiques durant la Segona República entre els diaris *Cadí* (reaparegut l'any 1930) i *l'Alt Urgell* (1930).

És també en aquesta època on comencen a aparèixer alguns mitjans d'informació general, tot i que, malauradament, la Guerra Civil n'aturà la distribució i l'aparició de nous possibles mitjans d'aquest caire, fet que continua ocorrent durant el franquisme. Finalitzat aquest període, i entrant ja a la dècada dels anys 80, tornen a aparèixer, de nou i amb més força, aquests mitjans d'informació general, en els quals es classifiquen diverses temàtiques. L'aparició d'aquest tipus de mitjans escrits es prolonga fins a l'actualitat on, segurament per les demandes socials actuals, la majoria de diaris existents (tant locals com comarcals) es classifiquen dins d'aquest tipus. Exemples reconeguts són: *Camí Real* (1981), *El Passeig* (1983), *Pirineu Actual* (1989), *El Carrer* (1993), *La Premsa* (1998) o *Viure als Pirineus* (2002). La particularitat d'aquest grup, a més, és que la vida dels primers mitjans creats fou notablement curta i inestable (hi ha moltes modificacions

en la seva periodicitat, alguns fan aparicions intermitents, o fins i tot existeixen mitjans amb periodicitats particularment irregulars). Els darrers anys, però, sembla que s'han establert mitjans que han tingut una vida llarga i estable. Aquest fet mostra com els mitjans d'informació general s'han anat coneixent en la societat a la qual es dirigeixen fins a arribar a poder-s'hi establir i obtenir-ne, a més, la seva acceptació.

Finalment, en les darreres dècades, cal remarcar l'aparició d'alguns mitjans de caire cultural com *El Ganxo* (1978), *Urgellia* (1978) o *La Flor del Vent* (1993), mitjans existents encara els nostres dies; i els anomenats mitjans d'informació comercial o guies comercials, la primera de les quals, a la comarca de l'Alt Urgell, fou el *Portal* (1982). Aquest fou el precursor d'un seguit de mitjans del mateix caire que encara existeixen avui.

Així doncs, i fent un resum per veure quines temàtiques han existit a l'Alt Urgell al llarg de tota la història, detallant aquelles que han estat les més predominants, ens remetem al següent esquema (fig. 2):

Seguint la representació, els mitjans d'informació general representen un 30% del total, la majoria creats en les tres darreres dècades, i possiblement a causa de les petites dimensions de la comarca i el poc volum de notícies d'una sola temàtica que es poden arribar a generar en un temps determinat. Aquest tipus de mitjans contribueixen a recopilar un volum de notícies suficient i d'una informació de més quantitat de les diverses temàtiques que tracti el mitjà.

Pel que fa als mitjans de caire polític, ocupen un 22%; la majoria són de final del segle XIX i principi del XX.

Val a dir que, aquests darrers mitjans, no s'anomenen així perquè tots els seus continguts es basessin en el món polític, ja que no en tots els casos això és així: en alguns casos es tracta de butlletins de partits polítics, i en molts altres, tot i tenir una temàtica variada (sobretot a principi del segle XX), són diaris reconeguts per la seva gran afinitat amb alguns partits polítics i, en certa manera, tendenciosos de manera notable en la presentació de les notícies.

En un 20% dels casos, la temàtica que apareix en els mitjans és predominantment cultural. Aquests mitjans, tot i que alguns sí que podrien tocar alguna altra temàtica puntual de caire social, se centren sobretot en temes culturals i, en la majoria dels casos, s'hi limiten. En algun cas són diaris o revistes d'abast local que fan cròniques o informen d'esdeveniments ocorreguts i per ocórrer. No entren en aquest grup les agendes culturals, que, de la seva banda i juntament

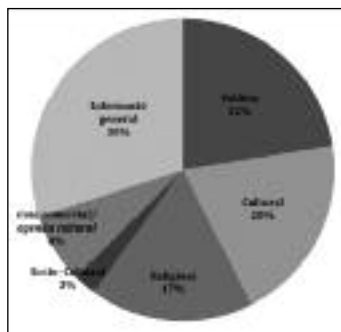

Figura 2: Elaboració pròpia

amb les guies comercials, ocupen el 8% del mercat dels mitjans de comunicació locals i comarcals de l'Alt Urgell.

En ser la capital del bisbat d'Urgell, la comarca té un gran nombre de revistes religioses que formen part d'un 17% de la totalitat dels mitjans de comunicació alturgellencs. Moltes han perdurat durant anys; tot i així, cal encara revisar l'arxiu del bisbat d'Urgell, per mirar si han existit més butlletins, diaris o revistes de contingut religiós.

Totes aquelles revistes que promocionen o informen sobre les possibilitats d'oci o lleure a la comarca de l'Alt Urgell o rodalies, així com de les activitats culturals que s'hi realitzen i en les quals forma part la societat, formen el 3% del total de mitjans. Val a dir, però, que en tractar-se d'una comarca tan petita on tothom coneix tothom, l'opinió pública ja està interessada en les notícies de caire social i, per tant, en general tots els diaris, siguin de la temàtica que siguin, ja donen un tractament d'aquest caire a les seves notícies.

Com s'ha vist, doncs, ha plogut molt a l'Alt Urgell d'ençà que aparegué el primer mitjà de comunicació per informar de l'actualitat als seus habitants. Aquest primer diari sorgí, en aquest petit terreny de muntanya, en una època de disputes i canvis polítics en què comunicar-se era tan o més necessari que en l'actualitat i, tanmateix, més difícil, a causa d'uns canals escassos i lents. Aquest és, doncs, el primer brot de periodisme de proximitat sorgit en aquesta comarca pirinenca.

Des dels inicis, el periodisme de proximitat a l'Alt Urgell ha permès informar els seus habitants dels esdeveniments més rellevants de cada moment històric. Tanmateix, encara que la seva funció central hagi estat aquesta, aquests mitjans han aportat quelcom encara més profitós i important en aquesta comarca i en totes les altres: ajudar a crear una opinió ferma i, sempre que ha estat possible, contrastada, a la societat a la qual va dirigit el mitjà.

Els mitjans existents a principi de segle, possiblement conscients d'això o, fins i tot, de manera involuntària en ser un tema prou important i remarcablement variable en l'època, se centraven principalment en temes o, si més no, ideologies polítiques reconegudes per l'opinió pública. Fins i tot, com s'ha vist anteriorment, els diaris mateixos creaven polèmiques i discussions de caire polític entre ells durant l'època de la Segona República espanyola.

Cal tenir en compte també, però, que alguns d'aquells mitjans sí que declaraven no estar decantats cap a les ideologies polítiques existents i presentaven les notícies amb un to proper i un caràcter, sobretot, social. En aquests casos es pot veure ja, clarament, un afany per acostar-se a una opinió pública poc interessada en la política i majoritàriament abocada en els temes socials. Tanmateix, eren temes vigents que, inevitablement, s'entreveien en la manera de presentar la informació.

D'altra banda, cal remarcar que, durant la història dels mitjans de comunicació existents a l'Alt Urgell predominen aquells mitjans sorgits d'una iniciativa privada i, a més, s'entreveu que generalment, excloent alguns mitjans de caire religiós, són, curiosament, els que tenen una periodicitat més regular. I en cas de no poder-la mantenir, es fan canvis en aquest aspecte o, en casos extrems, es deixa d'editar. Si es mira aquest mateix fenomen en el cas dels mitjans públics, és fàcil observar que, en molts casos, es mantenen mitjans de manera irregular i que, en algun moment, poden resultar fins i tot ineficients.

Pel que fa a aspectes, referents a les publicacions, de caràcter més formal, no és difícil adonar-se que els mitjans d'iniciativa pública cada vegada contenen menys publicitat. De fet, en l'actualitat i des dels anys 80 i 90, aquest tipus d'iniciatives no insereixen peces publicitàries en els seus diaris, revistes o butlletins. En el cas dels privats, però, s'hi entreveu l'efecte contrari: amb el temps, la publicitat és cada vegada més necessària per obtenir subvencions i, a més, les imatges també van sent més recurrents per tal de fer les notícies i els escrits més visuals per al lector.

Finalment, hi afegirem que, entre els mitjans locals i comarcals d'informació general, cada vegada abunden més aquells que es distribueixen de forma gratuïta. Els que en un primer moment no ho foren, han anat inserint més publicitat per poder-los entregar sense que el lector hagi de pagar per tenir les notícies locals al seu abast. Possiblement, això seria pel gran auge de premsa gratuïta que hi ha hagut els darrers anys; tanmateix, aquests mitjans són gratuïts des de molt abans d'aquest gran fenomen.

Aquest fet no passa amb les publicacions d'un caire més cultural com *Lo Banyut*, *La Flor del Vent* o el *Cadí Pedraforca*, que, potser en ser premsa centrada en una temàtica més concreta, els lectors poden estar interessats a pagar per tenir accés a aquesta informació. De tota manera, aquestes darreres paraules són, tan sols, una nova hipòtesi a la qual ens porta aquest extens món que seria realment interessant seguir estudiant.